

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060105

DOM
2014-06-27
Stockholm

Mål nr
M 1297-14

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Växjö tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2014-01-17 i mål nr M 1110-08, se bilaga A

KLAGANDE

Länsstyrelsen i Kronobergs län, 351 86 Växjö

MOTPART

Watten i Sverige AB

Ombud: L V

SAKEN

Rättegångskostnader

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Med ändring av mark- och miljödomstolens dom beslutar Mark- och miljööverdomstolen att Watten i Sverige AB till Länsstyrelsen i Kronobergs län ska betala ersättning för rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen med totalt 50 400 kr för eget arbete.

Dok.Id 1148882

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00-15:00
		E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se		

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen i Kronobergs län (länsstyrelsen) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska bifalla länsstyrelsens yrkande om ersättning för rättegångskostnader vid mark- och miljödomstolen med 50 400 kr för eget arbete.

Watten i Sverige AB (bolaget) har medgett bifall till överklagandet.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Länsstyrelsen har i huvudsak anfört följande. Sakfrågan måste prövas eftersom frågan i målet, dvs. länsstyrelsens talerätt i mål som inletts före ikraftträdandet av miljöbalken, är av vikt för rättstillämpningen. Länsstyrelsen har talerätt i mål som inletts före miljöbalkens ikraftträdande då processuella bestämmelser i ny lagstiftning tillämpas omedelbart efter ikraftträdandet. Detta gäller även om bakomliggande materiella regler härrör från tiden dessförinnan. Genom speciella övergångsbestämmelser kan denna princip inskränkas men så har inte skett i övergångsbestämmelserna till miljöbalken i aktuellt hänseende. Laglig grund att tillerkänna länsstyrelsen rättegångskostnader föreligger därmed.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Rätten att föra talan är en processuell bestämmelse. För sådana bestämmelser gäller som huvudregel att ny lagstiftning tillämpas omedelbart efter ikraftträdandet även om de bakomliggande materiella förhållandena härrör från tiden dessförinnan (se NJA 2001 s. 279). Genom övergångsbestämmelser kan föreskrivas att annat ska gälla. Så är emellertid inte fallet här.

Enligt 22 kap. 6 § första stycket miljöbalken äger länsstyrelsen rätt att föra talan i mål för att tillvarata miljöintressen och andra allmänna intressen. Länsstyrelsen har därmed talerätt i mål som avgjorts med tillämpning av vattenlagen (1918:523). Av detta följer att länsstyrelsen enligt 25 kap. 2 § första stycket miljöbalken haft rätt till ersättning för sina rättegångskostnader vid mark- och miljödomstolen. Mot bakgrund av detta och då bolaget har medgett bifall till överklagandet ska mark- och miljödomstolens dom ändras på så sätt att bolaget till länsstyrelsen ska betala ersättning för rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen med totalt 50 400 kr för eget arbete.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2014-07-25

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Liselotte Rågmark, tekniska rådet Bengt Jonsson samt hovrättsråden Peder Munck och Margaretha Gistorp, referent.

Föredragande har varit Petter Larsson Garcia.

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2014-01-17
meddelad i
Växjö

Mål nr M 1110-08

SÖKANDE
Watten i Sverige AB

Ombud: L V

SAKEN

Ansökan om uppfyllande av latent villkor ang fiskvägar vid Fridafors nedre kraftverk

Avrinningsområde: 86 SWEREF 99

Damm kanal N: 6250990 E: 479243

Damm naturfåra N: 6250917 E: 479206

DOMSLUT

Utöver tidigare fastställda villkor i dåvarande Söderbygdens vattendomstols utslag den 12 oktober 1936, mål AD 7/1936, fastställer mark- och miljödomstolen att följande villkor ska gälla för Fridafors nedre kraftverk (Fridafors Nedre).

- Kraftverksägaren ska anlägga en väl fungerande fiskväg i enlighet med domstolens sakkunniges förslag eller på ett likvärdigt, av tillsynsmyndigheten godkänt, sätt vid Fridafors Nedre för upp- och nedströms fiskvandring.
- Kraftverksägaren ska släppa ett basflöde på minst 1,0 m³/s under vintern och ett vandringsflöde på minst 1,5 m³/s under perioden 1 april till 30 november, i enlighet med domstolens sakkunniges förslag, för att gynna vandrande fisk

Dok.Id 261108

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: MMD.vaxjo@dom.se	0470-560 125	måndag – fredag 08:00-12:00 13:00-16:30

och andra organismer genom fiskvägen vid Fridafors Nedre så snart fiskvandringsvägen är byggd. Vattenöverskott upp till 2 m³/s bör under den tid på året då det begränsade basflödet råder, i första hand tappas genom fiskvägen.

- Kraftverksägaren ska anlägga flyktväg, för nedströmsvandrande fisk, i enlighet med domstolens sakkunniges förslag eller på ett likvärdigt, av tillsynsmyndigheten godkänt, sätt vid Fridafors Nedre.
- Arbetena ska utföras vid lågvatten under perioden den 1 juni – 30 september.

Ovan angivna villkor gäller endast under förutsättning att villkor om inrättande av fiskvandringsväg förbi Fridafors övre kraftverk och villkor angående biotopåtgärder vid Granö kraftverk enligt domar i målen M 1109-08 och 1069-12 vinner laga kraft.

Arbetstid

Åtgärderna ska vara utförda inom fem år från det att denna dom och domarna i målen M 1109-08 och M 1069-12 vunnit laga kraft.

Oförutsedd skada

Anspråk på grund av oförutsedd skada ska, för att få tas upp till prövning, framställas till mark- och miljödomstolen inom fem år från arbetstidens utgång.

Ogillade yrkanden

Övriga i målet framställda yrkanden ogillas.

Rättegångskostnader

1. Watten i Sverige AB ska betala ersättning för rättegångskostnader till

- a) Kammarkollegiet med totalt 77 118 kr, varav 50 000 kr för eget arbete, 2 118 kr, varav 424 kr avser mervärdesskatt, utlägg och 25 000 kr, varav 5 000 kr utgör mervärdesskatt, konsultarvode för Jönköpings fiskeribiologi.
- b) Havs- och vattenmyndigheten med 15 118 kr, varav 14 420 kr avser eget arbete och 698 kr utlägg, och
- c) Tingsryds kommun med 16 667 kr.

2. Länsstyrelsens yrkande om ersättning för rättegångskostnader ogillas.

3. Watten i Sverige AB ska betala ersättning till domstolens sakkunnige Mats Hebrand, Fiskevårdsteknik AB, med 355 748 kr, varav 60 618 kr utgör mervärdesskatt, med rätt av avräkna redan erlagt belopp.

På beloppen ska utgå ränta enligt 6 § räntelagen från denna dag till dess betalning sker.

BAKGRUND

Den 13 december 2006 inkom till dåvarande miljödomstolen en framställan från Fiskeriverket, enligt vilken yrkades att miljödomstolen skulle ålägga ägaren till Fridafors Övre och Fridafors Nedre kraftverk att projektera och därefter anlägga väl fungerande fiskvägar samt till dessa släppa erforderligt vatten. Till stöd för framställningen åberopades Söderbygdens vattendomstols utslag den 12 oktober 1936 beträffande Fridafors Nedre kraftverk och samma domstols utslag den 24 maj 1937 beträffande Fridafors Övre kraftverk. Fiskeriverket anförde att verket hade övertagit Lantbruksstyrelsens roll i förevarande sammanhang och att verket fann det skäligt att den havsvandrande laxfisk som kan nå upp till Fridafors Nedre kraftverk och som bedömdes ha möjligheter för naturlig lek och uppväxt i de närmast belägna vattenområdena gavs möjlighet att vandra vidare förbi de båda kraftverken. Fiskeriverket anförde att handläggningen av de väckta frågorna borde kunna ske i samband med den av bolaget anhängiggjorda ansökan avseende ombyggnad av Fridafors Övre. Den ansökan har sedermera återkallats och målet är avskrivet.

Miljödomstolen prövade dock inte framställningen i ansökningsmålet, utan lade istället den 16 april 2008 upp två mål, M 1109-08 och M 1110-08, vari Fiskeriverkets framställning därefter handlagts.

Fiskeriverket yrkade att dåvarande bolag för Fridafors Övre och Fridafors Nedre skulle ge in förslag dels till hur fiskväg avses anordnas vid respektive kraftverk, dels till hur vatten avses släppas för att respektive fiskväg skall fylla sin funktion (flöde och tider).

Miljödomstolen förelade kraftverksägaren att yttra sig över framställningen samt även att ange sin inställning till att reducera kraftverksdriften under smoltutvandringensperioden och eventuella behov av skyddsåtgärder i nuvarande stötbotten för fisk som kan följa med vatten som spills genom utskov. Bolaget skulle också redovisa vilken inverkan själva byggnadsåtgärderna med att anlägga fiskvägarna kan få för intressen nedströms respektive kraftverk.

Framställningen om uppfyllande av latent villkor har övertagits av Kammarkollegiet och Havs- och vattenmyndigheten. Länsstyrelsen i Kronobergs län och Tingsryds kommun har biträtt framställningen.

TIDIGARE BESLUT

Medgivande till den nu befintliga anläggningen lämnades genom Kinnevalds häradsrätts utslag den 10 augusti 1898. Som åtgärd till skydd för fisket meddelade häradsrätten då ett villkor om laxtrappa. Häradsrätten lämnade sedan i utslag den 21 juli 1913 tillstånd till förhöjd dämning. I utslag den 12 oktober 1936 lämnade Söderbygdens vattendomstol kraftverksägaren tillstånd att ersätta den befintliga anläggningen med en ny, som förlades i Mörrumsån ca 90 meter nedströms den äldre dammbyggnaden. Någon förhöjd dämning hade inte begärts.

I 1936 års utslag föreskrevs att ”anläggningens ägare är pliktig att därest sådant framdeles varder påfordrat av Kungl. lantbruksstyrelsen, utan ersättning vid anläggningen anordna laxtrappa och till densamma framsläppa erforderligt vatten.” I ut-

slaget hänvisades till att tidigare föreskrift av Kungl. Maj:t om lagenligt fiskgaller fortfarande ska gälla.

I ett avgränsat område kring dammbyggnaden råder förbud mot fiske med undantag för mete. Sökanden ålades vidare att vid behov anordna erforderligt antal ålyngelledare och underhålla ledarna samt att inför ålynglens uppgång i maj till september släppa tillräckligt med vatten.

Genom dom den 20 oktober 1961 befriades bruket från skyldighet att hålla ålyngelledare. Ålyngel som uppkommer vid Fridafors Nedre kraftverk skall dock samlas upp, transporteras och utsättas på uppströmssidan av Fridafors Övre under överinnsyn av länets fiskerikonsulent.

FÖREVARANDE MÅL

Det latent villkor, som fastställdes av vattendomstolen 1936, gäller först då vandrande fisk kan ta sig upp till Fridafors Nedre. Idag är samtliga vandringshinder nedströms Fridafors Nedre bortbyggda, vilken gör att det latent villkoret kan aktualiseras. Fridafors Övre (M 1109-08) har ett liknande latent villkor gällande fiskvandring svägar och Granö kraftverk har ett latent villkor gällande biotopförbättrande åtgärder när havsvandrande fisk kan ta sig upp till Granö (M 1069-12). Fiskvandring svägar förbi Fridafors Nedre och Övre är alltså en förutsättning för uppväckande av det latent villkoret för Granö kraftverk.

En gemensam huvudförhandling har hållits i de tre målen och domstolen har denna dag meddelat dom även i de övriga målen.

YRKANDEN OCH GRUNDER FRÅN KAMMARKOLLEGIET M.FL.

Kammarkollegiet, Havs- och vattenmyndigheten (HaV), länsstyrelsen i Kronobergs län och Tingsryds kommun har yrkat att målet där tillstånd till uppförande och drift av Fridafors Nedre meddelades tas upp till fortsatt handläggning och yrkat enligt följande.

- Att väl fungerande fiskvägar i enlighet med domstolens sakkunniges förslag eller på ett likvärdigt, av tillsynsmyndigheten godkänt, sätt ska anläggas vid Fridafors Nedre för upp- och nedströms fiskvandring.
- Att domstolen förordnar att erforderlig vattenmängd för att gynna vandrande fisk och andra organismer, preciserat till lägst 3,2 m³/s eller det högre flöde som en provtappning visar behövlig ska fördelas i fiskvägen och naturfåran enligt tillsynsmyndighetens anvisningar, så snart fiskvägen är byggd.
- Att snedställt fingaller med högst 15 m.m. spaltvidd och flyktöppningar i enlighet med domstolens sakkunniges förslag eller på ett likvärdigt, av tillsynsmyndigheten godkänt, sätt ska anläggas vid Fridafors Nedre.
- Att arbetstiden ska sättas till tre år från mark- och miljödomstolens dom.
- Att arbetena ska utföras vid lågvatten under 1 juni – 30 september.

- Att åtgärderna ska vidtas även om domen inte vunnit laga kraft.

Samtliga myndigheter har även yrkat ersättning för rättegångskostnader.

Grunder m.m.

Som grund för framställningen har Fiskeriverket och sedermera HaV och Kammarkollegiet anfört i huvudsak följande.

Det är fråga om uppfyllande av det latentilla villkoret gällande fiskvandringssväg förbi Fridafors Nedre. Förutsättningarna för det latentilla villkorets väckande är uppfyllda.

Målet avser en framställan om återupptagande av tidigare mål. I sådana mål gäller miljöbalkens processuella regler enligt övergångsbestämmelserna, 6 § andra stycket, lag (1998:811) om införande av miljöbalken. Målet ska därmed hanteras som ansökningsmål enligt miljöbalken där verksamhetsutövaren är sökande. Därmed är det verksamhetsutövaren som ska visa att tillräckliga åtgärder kommer att vidtas för att kompensera den skada som för närvarande sker. Verksamhetsutövaren har således bevisbördan och utredningsskyldigheten i ärendet.

I Miljööverdomstolens dom den 20 december 2000 i mål nr M 5-99 yrkade Kammarkollegiet åtgärder i form av tappning och fiskvägar vid totalt tre kraftverk i Rickleån. Avseende ett av kraftverken yrkades omprövning. Avseende de två andra kraftverken yrkade kollegiet med stöd av en i domen inskriven skyldighet att handläggningen skulle tas upp på nytt. Kraftverksägaren bestred yrkandet. Miljödomstolen biföll dock kollegiets talan. Efter att kraftverksägaren överklagat konstaterade Miljööverdomstolen att det redan enligt tidigare tillståndsdomar förelåg en skyldighet att vidta fiskebefrämjande åtgärder. Enbart skäligheten av yrkade åtgärder skulle enligt domstolen därmed prövas. Domstolen konstaterade vidare att prövningen skulle ske enligt den lag som gällde när det ursprungliga tillståndet meddelades. Slutligen fann domstolen att kraftverken drivits under lång tid utan några inskränkningar och att de yrkade åtgärderna inte kunde anses oskäligen.

Samtliga redan vidtagna åtgärder i Mörrumsån medför att vandringssväm åter kan nå Fridafors Nedre. Domstolen ska således handlägga målen som om det vid anläggandet av kraftverken inte funnits några vandringssvämshinder nedströms och fisken haft tillgång till de tidigare områdena kring Fridafors Nedre, Övre och Granö.

ALLMÄN ORIENTERING

Myndigheterna har i målet som allmän orientering anfört bl a följande.

Fridafors Nedre är beläget i Mörrumsån i samhället Fridafors i Tingsryds kommun. Kraftverket ligger ca 500 m nedströms Fridafors Övre, ca 20 km nedströms åns utlopp ur sjön Åsnen. Kraftstation, dammbyggnad, in- och utloppskanal samt torrfåra är belägna på fastigheterna Zz, X3 och X1. Det uppdämda vattenområdet ovan dammbyggnaden sträcker sig även över fastigheterna Y2 och

Z2.

Vattenkraften vid Fridafors Nedre har utnyttjats för Fridafors bruk. År 1999 lades verksamheten ned vid bruket. Sedan årsskiftet 1997/98 används kraftverket för produktion av elkraft. Watten i Sverige AB (bolaget) förvärvade strömfallsfastigheten den 29 juni 2012 och har därefter inträtt i målet i tidigare ägarens ställe.

Vid kraftverket leds vatten från en dammbyggnad via en 370 m lång inloppskanal till en kraftstation på åfårans vänstra sida. Från kraftstationen leds vattnet tillbaka till åfåran via en 350 m lång utloppskanal. Det innebär att Mörrumsåns åfåra är torr-lagd på en sträcka av ca 740 m nedan kraftstationen.

Mörrumsån är ca 185 km lång och rinner upp på Småländska höglandet. Ån avvattnar bl.a. sjöarna Helgasjön och Åsnen och mynnar ut i Pukaviksbukten i Blekinge vid Elleholm 6 km väster om Karlshamn. Åns avrinningsområde är totalt 3 300 kvadratkilometer.

Mörrumsån utgör ett ur fiskesynpunkt mycket värdefullt vattendrag. I vattensystemet finns ca 30 olika fiskarter. Bestånden av lax och havsöring är särskilt välkända och ett omfattande sportfiske bedrivs efter båda arterna. Lax och havsöring utnyttjar strömområdena i ån för sin reproduktion.

Fisket i Mörrumsån beskrevs första gången år 1231 i Valdemar II:s jordebok. Det organiserade sportfisket i ån vid samhället Mörrum började år 1941. Fisket har sedan dess utvecklats kraftigt och är i dag av mycket stor betydelse för turism och friluftsliv.

Mörrumsån är påverkad av vattenregleringar och tidigare fanns i ån ett flertal vandringshinder. Genom samarbete mellan statliga myndigheter, kommuner och berörda kraftverksföretag har emellertid vandringsvägar byggts förbi kraftverksfördämningarna i Blekinge så att det idag finns fria vandringsvägar för fisk från Östersjön genom Mörrumsån i Blekinge till länsgränsen i Fridafors. Avsikten är här att långsiktigt trygga möjligheterna för såväl lax och öring som ål och andra fiskarter att kunna förflytta sig fritt i båda riktningarna dvs. både uppströms och nedströms och därmed kunna nå samtliga tänkbara reproduktionsområden i Mörrumsån.

Enligt genomförda inventeringar finns värdefulla reproduktionsområden för lax och öring även uppströms Fridafors. Genom att bygga vandringsvägar förbi Fridafors för att på detta sätt nå de potentiella reproduktionsområdena vid Granö kraftverk ges möjligheten att säkerställa fortlevnaden av de naturliga laxfiskbestånden. På detta sätt får laxfisken möjlighet att gå upp till tidigare lek- och uppväxtområden.

Den sträcka av Mörrumsån som är aktuell här från Fridafors Nedre till Granödammen har måttlig status med avseende på fisk i vattendrag. Övriga delar av sträckan Östersjön - Hönshyltefjorden har god ekologisk status. Föreslagen norm från vattenmyndigheten för hela sträckan Östersjön - Hönshyltefjorden är God ekologisk status. Hela sträckan ska alltså uppnå god ekologisk status. Åtgärder i form av ökad tappning vid Granödammen och de biotopfrämjande åtgärder som behövs för att skadorna på de naturliga betingelserna för aktuella fiskslag ska kompenseras kommer att tillsammans med fiskvägar vid Fridafors Övre och

Nedre att vara nödvändiga för att uppfylla den föreslagna miljö kvalitetsnormen från vattendeleigationen och därmed 4 kap. 2 § miljöbalken.

Det bör slutligen framhävas att det för både Blekinge och Kronobergs län är av stort värde att lax och öring på sikt kan vandra förbi kraftverken och att ett visst fiske kan ske efter dessa arter. Turistfisket ses som en viktig del i länets landsbygdsutveckling. Inte enbart Tingsryds kommun, utan även Alvesta och Växjö kommuner kommer att gynnas. Av länets regionala miljömål är fria vandringsvägar för öring och lax högt prioriterat under det övergripande målet "Levande sjöar och vattendrag".

Hydrologiska uppgifter

Mörrumsåns avrinningsområde uppgår vid Fridafors till 3 210 km², varav 14,1 % utgör sjöareal. SMHI har för reglerade förhållanden beräknat karakteristiska vattenföringar för uppströms liggande mätstation, vilket korrigerat till Fridafors ger

Högsta högvattenföring , HHQ	130 m ³ /s
Medelhögvattenföring, MHQ	61 m ³ /s
Medelvattenföring, MQ	25,8 m ³ /s
Medellågvattenföring, MLQ	8,9 m ³ /s
Lägsta lågvattenföring, LLQ	1,7 m ³ /s

DOMSTOLENS SAKKUNNIGES UTREDNING AV FISKVANDRINGSVÄG VID FRIDAFORS NEDRE KRAFTVERK

Fiskvandringssväg, förslag från domstolens förordnade sakkunnige

Nedan redovisas i grova drag det förstahandalternativ som utredningen föreslår. Som alternativ, till nedan redovisning, har även ett paket med omlöp vid kraftstationen samt ett paket med en slitsränna vid kraftstationen värderats i utredningen.

Fiskvandringssväg och tappning

En funktionell naturliknade fiskväg skulle kunna iordningställas genom att gräva en ny åfåra, ett sk. omlöp runt dammbyggnaden, på vänster sida, vid Fridafors Nedre kraftverk. Den nya åfårans fallhöjd uppgår till ca 3,1 m. En nyanlagd åfåra för fisk- och faunapassage bör ha en lutning som inte överstiger 2 %. Den nya åfåran bör ges ett slingrande och i görligaste mån oregelbundet lopp. Den utförs så att tvärprofilen får en enkel trapetsform vars dimensioner är anpassade för de föreslagna flödena samt för en anslutning till en övre vattenyta vid +110,7 och en undre vid +107,5.

Utloppet ges en mjuk tangentiell anslutning till kanalens flödesriktning, ca 10 meter nedanför dammen. Åfåran förses med ett erosionsskydd i form av en stabil sten- och blockbeklädning av naturligt avrundat bärlagergrus. Ovanpå stenfodret placeras större block i ett glest oregelbundet mönster.

En tappningsplan har föreslagits med ett basflöde om ca 1,0 m³/s och ett kraftigare lek-, uppväxt- och vandringsflöde om ca 1,5 m³/s under perioden 1 april till 30 november till fiskvägen. Vattenöverskott upp till ca 2 m³/s bör under den tid på året då det begränsade basflödet råder, i första hand tappas genom fiskvägen.

Vattendjupet i den nya fiskvägen bör inte på något ställe understiga ca 30 cm vid låg vattenföring och ej heller överstiga ca 1 m vid hög vattenföring. Den maximala vattenhastigheten längs passagen i den nya fiskvägen bör inte överstiga 2,0 m/s under den mest frekventa vandringsperioden.

Klunkning

För att vägleda uppvandrande fisk från utloppskanalen och fram till fiskvägen i torråran föreslås att ett antal sk. klunkar släpps i torråran under den mest intensiva uppvandningsperioden för laxfisk. Med klunk avses att kraftverket stängs helt under minst 12 timmar, varvid vattenflödet från kraftstationen upphör samtidigt som åns samlade flöde kommer att tappas genom dammbyggnadens ordinarie utskov till torråran. Dessa klunkar bör upprepas med ett mellanrum av minst varannan vecka under perioden 15 augusti till 31 oktober.

Utskov

Ett nytt utskov med regleringsluckor placeras förslagsvis omedelbart uppströms dammvallens vänstra landfäste. Utskovet bör utformas i armerad betong. Utskovet kan med fördel utformas som en ca 6 m lång, 3 m bred och 2 m djup U-formad ränna med vertikala väggar samt horisontell botten.

Betongrännans vertikala väggar bör avslutas knappt 1 m över dämmningsgräns och dess botten drygt 1 m under densamma. Väggarnas höjd bör anpassas på ett sätt så att de överensstämmer med omgivande markytas slänter, Utskovet ges en tät anslutning till dammvallens genombrutna vall och kringfylls noga med väl packad mineraljord. Utskovet förses i främre delen med U-formade spår för tre manuella avstängningsluckor samt underliggande sättar för reglering av tröskelnivån. Utskovets horisontella botten förses med ett ytligt foder av sten och block. Luckor och sättar utförs av grovt tryckimpregnerat trävirke samt förses med enkla lyft- och låsdon. En enkel gångbro med skyddsräcken bör läggas ovanpå utskovet.

Flyktväg och galler

Till skydd för nedvandrande fisk föreslås att ett lutande fiskgaller med max 15 mm spaltvidd och tillhörande flyktväg installeras vid dammen. Till förslaget omlöp bör fiskgallret placeras i början av inloppskanalen, i höjd med det föreslagna omlöpet. Flyktöppningen avvattnas då till omlöpet, vilket på så vis bidrar till att minska kraftförlusterna. Då vattenhastigheten mot gallret inte bör överstiga 0,5 m/s förordas ett lutande galler, i annat fall måste tvärsnittsytan på kanalen ökas. Flyktvägen ansluts till fiskgallret och ett basflöde på 0,3 m³/s släpps genom flyktvägen under perioden 1 april till 30 november.

Kostnader och nytta

Kostnaden för att anlägga fiskväg och fiskgaller har uppskattats till i storleksordningen 5,2 Mkr. Den bedömda kraftförlusten uppgår till 550 MWh/år eller 5,7 % av den möjliga energiproduktionen.

En översiktlig bedömning pekar mot att det i dag produceras i storleksordningen 25.000 smolt av lax och öring per år i Mörrumsån varav ungefär 15.000 bedöms nå ut till Östersjön. Med fiskvägar vid Fridfors bedöms ytterligare upp mot ca 3.000 smolt kunna produceras. Avståndet är emellertid långt och förlusterna betydande under utvandringen varför endast ca 700 av dessa bedöms nå ut i Östersjön. Det kvantitativa tillskottet av laxfisk kan därmed sägas vara begränsat medan det kvalitativa tillskottet är betydande med tillgång till fångstbar stor laxfisk på ytterligare 3,3 km av huvudfaran samt 2,3 km av den ursprungliga åfåran. Till detta kan sedan läggas det biologiska värdet av en förbättrad situation för alla övriga förekommande fiskarter och i synnerhet de skyddsvärda hotade arterna. Vidare ökar även möjligheten att på sikt uppfylla önskemålet om en återställning av fria vandringsvägar mellan Östersjön och Åsnen.

YRKANDEN OCH GRUNDER FRÅN WATTEN I SVERIGE AB

Bolaget har vitsordat föreskrift om latent villkor i dom av den 12 oktober 1936, men har bestritt att villkoret omfattar annat än laxtrappa, dvs. fiskväg för simstarka arter som lax och havsöring. Bolaget har vidare bestritt yrkanden som avser annan tappning än sådan som är riktad mot uppvandring av lax. Bolaget har slutligen bestritt verkställighetsyrkandet och att det idag föreligger sakliga skäl för att det latent villkoret ska falla ut.

Bolaget har genom sin konsult, Fiske- & Miljökonsult P. M. Larsson ifrågasatt om förhållandena är tillräckligt utredda för att bestämma vilket fiskvägsalternativ som ska väljas. Man påtalar att man inte beaktat vilka flöden av material och organismer som råder i Mörrumsån samt vilka faktorer som styr fiskarnas förmåga att vandra. Man påtalar att höga fallhöjder har naturligt inneburit sämre vandringsmöjligheter och dessa har inte belysts. Vidare framför man att åtgärdsplaner inte har presenterats från myndigheterna och att det därmed saknas erforderligt beslutsunderlag.

Som fiskvandringssväg kan endast en traditionell laxtrappa med ett minimiflöde om 0,8 m³/s under perioden 15 april-15 november anses omfattas av villkoret. Någon klunkning eller anordning för nedströmmande fisk ingår ej. Angående nyttan av fiskvandringssväg anges att mellan Fridafors nedre och Fridafors övre finns endast reproduktionsområde i ett biflöde, Bjällerbäcken. I bäcken skulle i bästa fall ca 200-300 natursmolt kunna produceras, vilket motsvarar 0,23% av den totala potentiella produktionen i Mörrumsån. Kostnaden för odlad smolt (300-450 odlad smolt) uppgår till 7 500-11 250 kr/år, medan kostnaderna för laxtrappan uppgår till 6,4 Mkr. Slutsatsen av fiskvandringssväg vid Fridafors nedre är att kostnaden inte står i proportion till nyttan.

För att tydliggöra oskäligheten i övertolkningen av latent villkoren, har bolaget uppdragit åt SWECO att bedöma kostnaderna för de åtgärder och villkor som följer av myndigheternas yrkanden. Av rapporten framgår att kostnaderna som M H, Fiskevårdsteknik, redovisat är mestadels orealistiskt lågt angivna. Av SWECO:s beräkningar framgår att den totala kostnaden för yrkade åtgärder för Fri-dafors Övre och Nedre kraftverk uppgår till mellan ca 49 miljoner kronor och strax under 100 miljoner kronor.

Det kan jämföras med anläggningskostnaden 10 till 12 miljoner kronor för två laxtrappor enligt det latent villkoret. Till det kommer produktionsbortfall. Sammantaget blir totala kostnaden för anläggning och drift i enlighet med latent villkoret till mellan 20 och 22,5 miljoner kronor. Jämförelsen visar att övertolkningen av latent villkoret som yrkas är oskälig och orimlig.

För bolaget är det uppenbart att det latent villkoret inte kan omfatta teknik och driftsätt m.m., som inte fanns och inte heller var tänkbara när Vattendomstolen lät frågan om laxtrappa vara avvaktande.

Det får i sammanhanget noteras att Kammarkollegiet utformat sitt yrkande till att beträffande fiskväg och fingaller alternativt avse annat "likvärdigt sätt". Det bör kunna tolkas som en anpassning till formuleringen av de latent villkoren. Det bör dock noteras att det i de latent villkoren inte upptagits någon skyldighet att anordna t.ex. en ytligt belägen smoltavledare.

Kammarkollegiet framhåller att bolaget ska följa bestämmelserna för kvalitetskrav för vatten. Vad gäller tillämpningen av kvalitetskraven för vatten kan konstateras att det i regeringens proposition 2009/10:184 om åtgärdsprogram och tillämpningen av miljökvalitetsnormer (s. 35 och 49) tydligt uttalas att normernas funktion inte är att reglera provningar av enskilda verksamheter och åtgärder utan att dessa riktar sig till myndigheter som vid behov skall upprätta förslag till åtgärdsprogram.

Enligt 6 kap. 1 § i förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön fastslås att skyldigheten att upprätta åtgärdsprogram åligger vattenmyndigheten. Av bestämmelsen framgår vidare att åtgärdsprogrammet skall ange de åtgärder som behöver vidtas för att miljökvalitetsnormerna som avses i 4 kap. skall kunna uppfyllas och i 5 § 6 p. fastslås bl.a. att ett åtgärdsprogram särskilt skall innehålla de åtgärder som behövs för att nödvändig ekologisk status skall kunna nås när det gäller vattenförekomsternas hydromorfologiska förhållanden. I 6 kap. 6 § fastslås vidare att en sådan analys av åtgärdsprogrammets konsekvenser som avses i 5 kap. 6 § tredje stycket miljöbalken skall innehålla en bedömning av såväl de ekonomiska som de miljömässiga konsekvenserna av åtgärdena, varvid kostnader och nytta skall kvantifieras.

Vid den individuella prövningen av verksamheter och åtgärder uttalas i ovan nämnda proposition (s. 45) bl. a. att verksamhetsutövare och de som vidtar åtgärder är skyldiga att visa att de förpliktelser som följer av 2 kap. miljöbalken följs och att det i 2 kap. 7 § miljöbalken finns en bestämmelse om rimlighetsavvägningar som innebär att krav på en verksamhet eller en åtgärd skall gälla i den utsträckning det inte anses orimligt att uppfylla dem. Vidare uttalas att det för att följa målsättningsnormer och andra miljökvalitetsnormer som inte är gränsvärdesnormer räcker det med att kunna tillämpa de grundläggande hänsynskraven i 2 kap. miljöbalken.

När det vid tillståndsprovning gäller frågan om påverkan på en kvalitetsnorm som avser ekologisk status är inte avsikten att övervältra den utredningsbörda som åligger vattenmyndigheten på sökanden och i propositionen (s. 46) anges mycket tydligt att det är myndigheterna som har överblicken över de åtgärder som behöver vidtas för att följa en miljökvalitetsnorm och att det är myndigheterna som föreslår och fastställer åtgärdsprogram. Vidare konstateras att det därför är ofrånkomligt att myndigheterna har bördan att visa behovet av längre gående krav än vad som följer av en normal rimlighetsavvägning samt att om det saknas ett åtgärdsprogram är det också myndigheterna, trots bevisbörderegeln i 2 kap. 1 § miljöbalken, som i det enskilda fallet skall kunna visa att behovet finns. Orsaken anges i propositionen (s. 46, 2 st. sista meningen) vara att den enskilde verksamhetsutövaren, som skall visa att verksamheten uppfyller förpliktelserna i 2 kap. miljöbalken, normalt inte kan förväntas ha det bredare perspektiv som åtgärdsprogrammen skall ha.

I det åtgärdsprogram som fastställts av vattenmyndigheten berörs överhuvudtaget inte aktuell vattenförekomst och det anges således inte heller vilka åtgärder som behövs i denna. Om åtgärdsprogrammet innehållit de uppgifter som erfordras enligt gällande bestämmelser hade det saknats skäl för vattenmyndigheten att fastslå att ytterligare utredning krävs.

Att Kammarkollegiet mot denna bakgrund uttalar en bestämd uppfattning om vilka åtgärder som krävs för att uppnå kvalitetskraven i aktuell vattenförekomst anser Watten i Sverige AB vara anmärkningsvärt eftersom det enligt gällande bestämmelser ankommer på vattenmyndigheten att efter ytterligare utredning och erforderlig analys av konsekvenserna avgöra detta och fastslå åtgärderna i ett åtgärdsprogram.

Bolaget bestrider samtliga yrkanden i det de går utöver de latent villkoren.

Yrkandet som numera framförts innebärande att åtgärder ska vidtas oavsett att domen inte vunnit laga kraft, bestrides även det. Yrkandet är på intet sätt motiverat.

INKOMNA YTTRANDEN

Allmänna intressen

Kammarkollegiet och Länsstyrelsen i Kronobergs län

har framfört yrkanden och grunder enligt punkterna under rubriken ”Yrkanden och grunder från Kammarkollegiet m.fl.”, med bl a följande tillägg:

Fingaller

Vad avser villkoret om lagenligt fiskgaller, motsvarade det vid tiden för tillståndsdomen ett galler om 20 m.m. spaltvidd (i enlighet med fiskeristadgan från år 1900) och idag motsvarar det ett låglutande galler med 15 m.m. spaltvidd och flyktöppningar.

I domen stadgas också att placeringen av gallret kan förändras om dess nuvarande placering i intagskanalen skulle visa sig otillfredställande ur fiskerisynpunkt. Efter framställning av Kung. Lantbruksstyrelsen kan vattendomstolen förordna om annan placering av gallret.

Tillåtlighet m.m.

Det latent villkoret i domen för Fridafors Övre är liksom övriga villkor en förutsättning för verksamhetens tillåtlighet. Rimlighetsavvägningen i att åtgärderna ska bli av är redan prövade i avgörandena angående de latent villkoren på 1930-talet. Nu är det endast fråga om på vilket sätt fiskväg ska utföras för att fungera väl. Fiskväg måste därmed utföras i enlighet med Kammarkollegiets yrkande för uppfyllande av det latent villkoret och gällande miljö kvalitetsnorm.

Domarna är från 1930-talet men även om domstolen ska tillämpa äldre rätt så görs det, till skillnad från vad verksamhetsutövaren vill låta påskina, idag med den kunskap som finns idag. Det innebär att bästa möjliga teknik för fiskväg avseende upp och nedströmsvandring idag ska användas när det beslutas vilka nödvändiga anordningar för fiskens framkomst som ska vidtas och att erforderligt vatten ska släppas.

De förslag som sökanden har presenterat är inte vad som utgör bästa möjliga teknik idag. Det har framkommit vid synen att sökanden inte följer villkoren i gällande tillståndsdomar med avseende på fiskgallrens utformning och spaltvidd.

Verksamhetsutövaren har med undermåligt underlag påstått att förutsättningarna för att väcka de latent villkoren inte är uppfyllda. Kammarkollegiet har genom sina redovisningar visat att förutsättningarna för att väcka de latent villkoren är uppfyllda. Sökanden har uppenbart överskattat kostnaderna för förordade förslag till fiskväg och har få relevanta referenser på byggda fiskvägar. Vidare har driften och driftskostnaderna inte belysts. Det framgår av inlagor i målen och vad som framkommit vid huvudförhandlingen att markåtkomstfrågorna är lösta.

Verksamhetsutövaren påstår vidare att kunskapen om vandrande fisk i Mörrumsån är dålig. I själva verket är det istället så att i få vattendrag har så många undersökningar gjorts under så lång tid avseende vandrande fisk som i just Mörrumsån. Kammarkollegiet har redovisat underlag som sätter de latent villkoren i perspektiv. Innehavaren av tillståndet har tjänat i storleksordningen 15-95 miljoner kronor på det latent villkoret.

Miljö kvalitetsnormerna för vatten

RDV ställer krav om att vattenförekomster enligt huvudregeln ska uppnå god ekologisk status och att ekologisk status i vattenförekomster inte ska försämrats. Sverige har valt att implementera dessa krav genom regler om miljö kvalitetsnormer och åtgärdsprogram. God ekologisk status eller god ekologisk potential är beslutade MKN för vatten enligt 5 kap. miljöbalken och 4 kap. VFF.

Miljöbalkens bestämmelser utgörs i huvudsak av tvingande lagstiftning riktad till enskilda som bedriver verksamheter som omfattas av lagens krav. Miljö kvalitetsnormer ska ligga till grund för bedömning och tillämpning av hänsynsreglerna i 2

kap. miljöbalken. Fysiska åtgärder i vatten som omfattas av miljöbalkens tillämpningsområde ska därmed vidtas på ett sådant sätt och inom de tider då MKN ska efterföljas i enlighet med miljöbalkens hänsynsregler. Myndigheterna, inklusive domstolarna, har - när frågor kommer under dessas prövning - till uppgift att tillämpa och tolka miljöbalken så att dess mål uppfylls.

De nu gällande åtgärdsprogrammen är utformade på en mycket, övergripande nivå och innehåller mycket lite information om vilka åtgärder som behöver vidtas på vattenförekomstnivå för att uppfylla gällande miljökvalitetsnorm. Åtgärdsprogrammen innehåller främst uppgifter om vad olika myndigheter behöver göra på en mycket övergripande nivå och det saknas generella föreskrifter. Mot denna bakgrund står det klart att tills vidare kommer fysisk påverkan i vatten att i huvudsak åtgärdas genom tillsyn och tillståndsprövningar. Många frågor som rör hur miljöproblemet fysisk påverkan av vattenförekomster ska åtgärdas hamnar därmed i domstolars- och myndigheters mål- och ärendeprövningar.

Såväl den europeiska som den svenska miljörätten vilar på principen om att förorenaren betalar. Principen kommer till uttryck i artikel 194 i fördraget om den Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) och i RDV. I miljöbalken kommer principen till uttryck genom de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken. Där stadgas att den som skadar och påverkar miljön har ansvaret för att vidta och betala för skyddsåtgärder för att minska påverkan och vidta åtgärder för att återställa skadade områden.

MKN ska tillämpas i målet enligt MP 6 §

Det framgår av 6 § lag (1998:811) om införande av miljöbalken (MP) att mål och ärenden som har inletts före miljöbalkens ikraftträdande ska handläggas enligt äldre bestämmelser om inget annat följer av MP. Av samma paragraf följer emellertid också att bestämmelser om miljökvalitetsnormer ska tillämpas omedelbart.

Oavsett vilka materiella regler i övrigt som ska tillämpas i målen ska miljökvalitetsnormerna därmed utgöra underlag för den bedömning av tillräckligheten av försiktighetsmått som kommer att ske i detta mål.

MKN vid tillståndsprövning och annan prövning enligt balken

Miljökvalitetsnormer för vatten är gällande svensk rätt. En verksamhet som tillståndsprövas enligt miljöbalken eller annan relevant lagstiftning ska därmed konstrueras, byggas, planeras och bedrivs på ett sätt som är långsiktigt förenligt med normerna.

Miljökvalitetsnormen god ekologisk status till 2021 respektive 2015 gäller för de vattenförekomster som berörs av de aktuella verksamheterna. Det ankommer i normalfallet i ett ansökningsmål när en MKB redovisas på sökanden att redovisa hur verksamhetsutövaren genom vidtagande av försiktighetsmått ska undvika att en miljökvalitetsnorm inte följs, vilket framgår av 6 kap. 7 § p 2 miljöbalken. Kammarkollegiet har redan tidigare yrkat att verksamhetsutövaren ska föreläggas inge

en sådan redovisning. Någon sådan redovisning har ej skett här och någon MKB från verksamhetsutövarens sida ligger inte till underlag för prövningen.

När MKB-krav inte gäller ska påverkan på MKN självklart ändå redovisas inför en prövning enligt miljöbalken. Naturvårdsverket har exempelvis tagit fram en vägledning för hur bestämmelserna om MKN ska tillämpas i tillsynsärenden. När det gäller tillämpning av MKN i enskilda ärenden kan NV:s handledning i viss utsträckning tjäna till ledning även i mål om tillståndsprövning av vattenverksamheter.

Rent allmänt kan sägas att högre krav på redovisning av hur en verksamhet påverkar möjligheten att följa en miljö kvalitetsnorm synes kunna ställas på en verksamhet som är tillståndspliktig och därmed oftast mer miljöpåverkande än en som är anmälningspliktig. Vidare kan allmänt sägas att ju färre påverkanskällor som finns med avseende på en viss norm och dess kvalitetsfaktorer, desto mindre komplicerat blir det att fördela kravbördan och desto högre krav synes kunna ställas på verksamhetsutövaren avseende redovisning och kunskap om dennes verksamhets påverkan på möjligheten att klara normen.

Avseende kvalitetsfaktorer för miljöproblemet fysisk påverkan i aktuell vattenförekomst kan således höga krav ställas på sökandens redovisning av hur denne ska undvika att gällande miljö kvalitetsnorm inte följs.

Krav på försiktighetsmått vid bedrivandet av verksamheten ska ställas utifrån de relevanta kvalitetsfaktorerna för verksamhetens eventuella påverkan på möjligheten att klara normen.

Med anledning av att ett tillståndsärende nu aktualiserats ankommer det på verksamhetsutövaren att bedöma hur de för verksamheten relevanta kvalitetsfaktorerna kommer att påverkas av verksamheten. Vilket för övrigt är en bedömning som ska ske kontinuerligt inom ramen för verksamhetsutövarens egenkontrollarbete.

Havs och Vattenmyndigheten

har framfört yrkanden och grunder enligt punkterna under rubriken ”Yrkanden och grunder från Kammarkollegiet m.fl.”, med bl a följande tillägg och preciseringar:

- Fiskvägen ska vara i form av ett omlöp och anläggas i anslutning till regleringsdammen så att en vandringsbar förbindelse uppnås förbi kraftstationen och dammen. Domstolen får föreskriva om den erforderliga minimitappningen att företrädesvis släppas via omlöpet, i övrigt skall minimitappningen komma till gagn för naturfårens ekologiska funktion. . Tappningen ska kunna årstidsanpassas enligt förslag från tillsynsmyndigheten så att en högre vattenföring släpps till ån under vegetationsperioden och en mindre vattenföring släpps under övrig tid.
- Fiskvägarna skall vara väl fungerande och utvärderas under en sammanhängande period av minst 3 år, efter färdigställandet, av sakkunnig vid Länsstyrelsen i Västra Götalands län förordnad av mark- och miljödomstolen jämlikt 6 § p.11 förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion.

Motivering

Havs- och vattenmyndigheten välkomnar mark- och miljödomstolens beslut att sampröva de tre aktuella målen och bedömer att detta skapar goda förutsättningar för ändamålsenliga miljöanpassningar av de tre kraftverken i enlighet med gällande domar för de aktuella verken. Fridafors övre, respektive Fridafors nedre kraftverk samt Granö kraftverk, innebär idag hinder för de fiskbestånd som vandrar upp- och nedströms i Mörrumsåns vattensystem. Havs- och vattenmyndigheten anser att utredningen gjord av M H, Fiskevårdsteknik AB utgör en god grund för anläggandet av fiskvägar vid de båda kraftverken. Det bör erinras om att Hebrant har förordnats av domstolen på verksamhetsutövarens bekostnad som domstolens egen sakkunnig i målen eftersom verksamhetsutövaren själv inte har inkommit med de uppgifter angående fiskvägar som domstolen efterfrågat.

Möjligheterna för vandring av vissa särskilt vandringsbenägna arter, som lax, öring och ål, kan på olika sätt komma att få betydelse för fortlevande bestånd av fisk i ån. Förbättrade vandringsmöjligheter förbi kraftverksdammarna vid Fridafors och Granö, kan komma att få avgörande betydelse för möjligheten att bevara av åns känsliga fiskbestånd liksom för övriga naturvärden och akvatiska organismer i vattenområdet. Naturfåran i Granö tillsammans med tillgängliggjorda reproduktions- och uppväxtarealer uppströms kan fungera som bufferzon för lax för det fall något oförutsett inträffar på områdena nedströms de nu aktuella prövningarna. På sikt bedöms därför uppfyllandet av de latenta villkoren i de aktuella målen vara en förutsättning för gynnsam bevarandestatus för laxbeståndet i Mörrumsån i enlighet med art- och habitatdirektivets krav.

Mörrumsån natur- och fiskvärden såväl ur nationell som internationell synvinkel är väl kända. Arbete med restaurering av goda fiskbiotoper i Mörrumsån, samordnat med återskapande av lämpliga fiskvandringssvägar, bedöms vara av nationellt intresse och mycket angeläget inom de nu aktuella avsnitten av Mörrumsån.

Tingsryds kommun

Tingsryds kommun har under lång tid haft målsättningen och aktivt verkat för att återskapa fria vandringsvägar för fisk i Mörrumsån. Denna avsikt finns bl a redovisad redan i Översiktsplan för Tingsryds kommun vilken antogs av kommunfullmäktige i februari 1991. Kommunens avsikter att återskapa de fria vandringsvägarna i Mörrumsån finns tydligt angivna även i nu gällande översiktsplan antagen av kommunfullmäktige i juni 2006. Allt sedan miljöbalkens tillkomst har Tingsryds kommun ansett att stöd finns i 4 kap 6 § MB (att vattenkraftverk samt vattenreglering eller vattenavledning för kraftändamål inte får utföras i Mörrumsån) vad gäller målsättningarna kring de fria fiskvandringssvägarna.

Kommunen ser även i 11 kap 8 § MB samt 2 kap MB stöd i lagstiftningen för den inriktning som kommunen och ovan nämnda samverkande myndigheter har i de nu aktuella målen. Även miljökvalitetsnormerna enligt 5 kap MB har betydelse vid ställningstaganden i de tre målen.

Sjön Åsnen och Mörrumsån är starkt påverkade av vattenregleringar vid Åsnens utlopp samt kraftverksanläggningar nedströms i Granö och Fridafors inom Tingsryds kommun. Även i Blekinge finns flera hinder i form av kraftverksfördämningar.

Genom samarbete mellan statliga myndigheter, kommuner, berörda kraftverksföretag m fl har vandringsvägar byggts förbi kraftverksfördämningarna i Blekinge så att det idag finns fria vandringsvägar för fisk från Östersjön genom Mörrumsån i Blekinge till länsgränsen i Fridafors. Tingsryds kommun ser mycket positivt på att dessa satsningar i Blekinge har gjorts och konstaterar samtidigt att arbetet måste gå vidare med att återskapa de fria vandringsvägarna i Mörrumsån uppströms genom Tingsryds kommun. Syftet är här att långsiktigt trygga möjligheterna för såväl lax och havsöring som ål och andra fiskarter att kunna förflytta sig fritt i båda riktningarna dvs både uppströms och nedströms.

Statistik finns från fiskräkning (vuxen laxfisk som utgörs av lax och havsöring) utförd av Mörrums Kronolaxfiske på de två platserna Marieberg och Hemsjö inom Mörrumsån nedströms Fridafors. Den fisk som passerar Hemsjö kan teoretiskt och praktiskt nå uppströms ända till Fridafors nedre kraftverk. Efter det att fiskvägar blivit byggda vid kraftverken i Hemsjö kan bl a havsvandrande fisk som lax och havsöring således idag nå upp till Fridafors nedre kraftverk. Dåvarande Fiskeriverket har konstaterat att lax och öring åter leker inom de strömsträckor som finns mellan Hemsjö och Fridafors samt att det nu åter sker en naturlig produktion av lax och öringsmolt i dessa delar av Mörrumsån.

Vid elfiskeundersökningar har Fiskeriverket hittat laxfiskungar i gamla torrfåran (den befintliga forsen) vid Fridafors nedre kraftverk. Detta pekar tydligt på att vandrande laxfisk varit uppe och lekt i området. Fiskeobservationer och faktiska fiskefångster har skett såväl direkt nedströms Fridafors nedre kraftverk som i torrfåran vid anläggningen Fridafors FritidsCenter. Vid dessa observationer och fångster har det främst varit fråga om öring. Vid Ebbamåla nedströms Fridafors har Fiskeriverket hittat en större andel lax.

Den 17 augusti 2011 inträffade en omfattande fiskdöd i den befintliga forsen vid Fridafors nedre kraftverk. Händelsen inträffade i samband med reparationsarbeten av botten i den ursprungliga åfåran nedströms dammluckorna vid Fridafors nedre kraftverk. Arbetet bestod av undervattensgjutning som genomfördes av den dåvarande kraftverksägaren Öresunds Kraft och Värme AB. Representanter från Tingsryds kommun genomförde besök på platsen senare på eftermiddagen samma dag som fiskdöden inträffade den 17 augusti. Vid besöket konstaterades i forsen en stor mängd av döda öringar i storleken cirka 10 centimeter. Även andra fiskar - ål, gädda, aborre och mört - påträffades döda i forsen. Länsstyrelsen i Kronobergs län genomförde på förmiddagen den 18 augusti 2011 ett tillsynsbesök på platsen. Händelsen kring fiskdöden finns dokumenterad av Länsstyrelsen i dels meddelande 2011-09-05, dels beslut 2011-11-09.

Efter genomförd provfiskning den 9 september 2011 lät kraftverksägaren Öresundskraft släppa ut 3000 öringar i området. Observationerna i samband med fiskdöden visar än tydligare att laxfisk varit och lekt så långt upp i Mörrumsån som fisken hittills kan komma. Det är således bekräftat att Mörrumsån innehåller betydande mängder laxfisk så långt norr ut som fisken över huvud taget kan komma

idag. Ett sådant fiskbestånd har funnits innan kraftverksanläggningarna byggdes och blev hinder.

Den intressanta Bjällerbäcken med de båda biflödena Smedbäcken och Hjortabäcken har inte ägnats något vidare utrymme i tidigare yttranden. Bjällerbäcken, som mynnar i Mörrumsån mellan de båda kraftverken i Fridafors, har ett relativt stort avrinningsområde. Tingsryds kommun bedömer att Bjällerbäcken kan bli ett intressant reproduktionsområde för främst havsöring om fiskvägar i Mörrumsån kommer till utförande.

Frågan om vandringsvägar för fisk i Mörrumsån har under ett antal år ingått i prövning i olika domstolsmål. Tingsryds kommun kan konstatera att flera avkunnade domar/beslut ger stöd för kommunens målsättning att återskapa fria fiskvandringsvägar vid kraftverken i Fridafors och Granö. Här kan nämnas Svea Hovrätt, Miljööverdomstolens slutliga beslut 2010-06-01 i Mål nr M 2460-08 angående anläggande av ny maskinstation/nytt kraftverk, mm vid Fridafors övre kraftverk och Svea Hovrätt, Miljööverdomstolens dom 2011-02-01 i Mål nr M 2535-10 samt Högsta domstolens beslut 2012-03-20 i Mål nr T 1020-11 angående Framställning om fortsatt handläggning av målet om tillstånd till Granö kraftverk.

Utöver det som redovisats ovan vill Tingsryds kommun meddela att kommunen ansluter sig till de synpunkter och redovisningar som Kammarkollegiet och Länsstyrelsen i Kronobergs län redovisat.

Alvesta Kommun

Alvesta kommun anser att det är viktigt att fungerande fiskvägar byggs förbi kraftverket i målet. Samarbetsprojektet Destination Åsnen (Alvesta, Växjö och Tingsryds kommuner) arbetar med att utveckla turismen i området runt Åsnen. Arbetet är för att utveckla besöksnäringarna i området. En viktig del är fritidsfisket och framförallt sportfisket. Att kunna erbjuda områden där lax och öring finns med gör området extra attraktivt. Fisket ger också effekter på boendeanläggningar och matställen och är av stor vikt i turistnäringen.

Växjö kommun

ställer sig positiv till de ansträngningar som görs för att havsvandrande fisk åter ska kunna nå värdefulla biotoper, både uppströms och nedströms Åsnen. Dock väljer kommunen att inte i detalj ta ställning till vilken nivå på miljöskyddande åtgärder som är skäligt eller lämpligt utifrån de motstående intressen som råder.

Växjö kommun har ett eget stort innehav av regleringsrätter i Mörrumsån med biflöden. Utgången av de nu aktuella tre målen kring Granö-Fridafors, och framför allt då frågan om havsvandrande fisk åter kommer upp i Åsnenområdet, kan komma att få stor betydelse för hur vi som kommun och kraftverksägare ser på möjligheterna att utveckla naturvärdena och attraktionsvärdet kring våra egna vattenkraftverk och övriga vattenregleringsanläggningar. Detta gäller framför allt Aggaån som mynnar i östra Åsnen.

Länsstyrelsen i Blekinge län

Det är av yttersta vikt att det byggs omlöp förbi alla tre kraftverken för att möjliggöra att även andra arter än lax och öring kan passera kraftverken. Detta är ytterst viktigt för att Mörrumsån skall nå god ekologisk status. Byggnation av fria vandringvägar för fisk förbi kraftverken ligger också i linje med det vattenförvaltnings och naturvårdsarbete som bedrivs längs med hela Mörrumsån samt Baltic Sea Action Plan. Länsstyrelsen ställer sig bakom länsstyrelsen i Kronobergs yttrande.

Karlshamns kommun

Karlshamns kommun anser att det bör vara en självklarhet att kraftverken Granö och Fridafors Övre och Nedre ska bygga fungerande fiskvägar som inte bara dimensioneras för laxvandring, men också för de andra i ån förekommande arter och att återställning av gamla lekplatser sker vid dessa kraftverk. Dessutom bör inte bara vandrigen uppströms möjliggöras och säkerställas utan även vandrigen nedströms.

Olofströms kommun

Kommunen ser positivt på biotopförbättrande åtgärder vid de gamla kraftstationerna för att främja fria vandringvägar för fisk. Alla aktörer som har dragit nytta av ån – och drar nytta av ån – har också anledning att vara med och bidra till att återställa den ekologiska statusen. Den skada för vandringsarter som orsakats av kraftstationerna bör därför kompenseras av verksamhetsutövarna.

Det är viktigt att anpassa fiskvägen för alla vandrige fiskarter – inte enbart för laxfiskar – när åtgärder planeras. Att fisken kan vandra både uppströms och nedströms bör också säkerställas. Återställandet av lämpliga lekplatser för fisken bör samtidigt utföras i anslutning till platserna för att ytterligare förstärka effekten av den biotopförbättrande åtgärden.

Enskilda intressen

Sveaskog

I det fall som svarande bedöms vara ansvarig för att de villkor gällande biotopvård och vattenvägar vid kraftverken i Fridafors och Granö skall utföras anser vi att de ekonomiska resurser som i det fallet satsas skulle göra långt större nytta längre nedströms.

Som ett alternativ till tvingande åtgärder vid kraftverken kan istället en avgift utdömas. Dessa ekonomiska resurser kan användas för att avveckla kraftverket i Marieberg vilket skulle leda till ca 8 ha produktionsområde för lax och öring istället för 3-4 ha längre upp i systemet. Området uppströms bedöms av våra erfarna medarbetare ha en väsentligt lägre produktivitet än områden längre nedströms. Om inte åtgärder i första hand görs vid kraftverket i Marieberg får eventuella åtgärder längre uppströms ytterst begränsad effekt, eventuellt rent av hämmande för produktiviteten. En avveckling av kraftverket i Marieberg samt utvandringvägar vid kraftverken i

Hemsjö skulle dessutom leda till att fisken har fri passage söderut från de viktiga oppväxtområdena norr om Marieberg. Kraftverket bör i så fall ersättas med en kontrollstation för räkning av fisk, såväl uppströms som nedströms vandrande för att Mörrumsån inte skall förlora sin status som indexvattendrag.

Hönshyltefjordens nya fiskevårdsområdesförening och Åsnens fiskevårdsområde

Föreningarna kräver att väl fungerande fiskvägar byggs förbi alla kraftverken i de berörda målen. De begär även att minimivattenföring ska släppas och att fiskevårdsåtgärder ska göras i gamla åfåran vid Granö.

Hönshyltefjordens nya fiskevårdsområdesförening

Det är av största vikt att det i ett så värdefullt vattendrag som Mörrumsån åter ges möjlighet för vandrande fisk som lax och öring att vandra upp i vattensystemet så som fisken tidigare har kunnat göra. Lax och öring har tidigare kunnat vandra så långt upp som till sjön Åsnen vilket vi ser fram emot att fisken ska kunna göra i framtiden. Att vandringsfisken kommer tillbaka till områdena uppströms Granö kraftverk och Fridaforskraftverken är även mycket viktigt för att öka den biologiska mångfalden och för möjligheten att uppnå god status.

Torrfåran mellan Granödammen och sammanflödet i utloppet nedströms Granö kraftverk är 2750 meter lång och har en fallhöjd på cirka 11 meter. Med dessa omständigheter i kombination med tillräckligt vattenflöde kan betydande lekplatsområden för lax och havsöring tillskapas i den ursprungliga åfåran nedströms Granö.

Bjällerbäcken är ett intressant biflöde till Mörrumsån som mynnar i ån mellan Fridafors övre och nedre kraftverk. Bjällerbäcken har i sin tur två tillflöden i Hjortabäcken och Smedbäcken. Bjällerbäcken har förbindelse med bl a Bjällersjön som ligger på en höjd av 136 möh. Bjällerbäckens utlopp i Mörrumsån ligger på 111 meter möh vilket innebär att bäcken har en fallhöjd på hela 25 meter mellan Bjällersjön och ån. Bjällerbäcken har en sammanlagd yta av 2,54 hektar och har ett vattenflöde året om. Länsstyrelsen har vid flera tillfällen planterat in havsöring i Bjällerbäcken. Det är känt att havsöringen före kraftverkens tillkomst lekte i Bjällerbäcken. Hönshyltefjordens nya fiskevårdsområdesförening anser att Bjällerbäcken åter kan bli en värdefull reproduktionsplats för havsöring.

Åsnens fiskevårdsförening

De gamla vattendomarna för ovanstående kraftverk visar att man redan då visste hur viktigt det är med fria vattenvägar för fisk. Vi anser att de villkor som angavs i vattendomen för att aktivera de latenta villkoren är uppfyllda. Fria vattenvägar i ovanstående mål är av högsta grad väsentligt för Åsnens Fiskevårdsområde och vi anser därmed att vi är sakägare och skall ges möjlighet att yttra oss i målen.

Åsnens Fvo ser det som en självklarhet att naturen i så stor utsträckning som möjligt kan fungera även där människan har sin gärning. Att låta en del vatten gå vid sidan om kraftverken och på så sätt möjliggöra att fisk kan vandra både uppströms och

nedströms är livsviktigt för flera arters möjligheter att överleva. Laxen och öringen har i tusentals år vandrat i Mörrumsån och där haft möjlighet att leka och fortplanta sig. Ålen, som numera är rödlistad, måste också kunna ta sig förbi alla hinder för att den skall överleva på sikt.

Sjön Åsnen med tillhörande Lidhemssjön som ligger uppströms Granö omfattar ca 16 800 ha, har av Svenska regeringen utpekats som våtmark av internationell betydelse enligt Våtmarkskonventionen, Ramsar (Iran) 1971 för att på global nivå uppmuntra bevarandet av ett hållbart utnyttjande av våtmarker. Vidare så arbetar Naturvårdsverket och Länsstyrelsen i Kronoberg med att bilda Sveriges trettionde Nationalpark i Åsnen. Att då ha helt strypt vandringsvägarna för fisk till och från Åsnen rimmar illa med vad Sverige har lovat internationellt och även grundtanken med en blivande Nationalpark.

Åsnens Fvo ser stora möjligheter i framtiden om fisk kan vandra upp till Åsnen som den kunde förut. Fritidsfisket blir en allt viktigare möjlighet och har blivit allt viktigare som binäring och som heltidssysselsättning för fiskevattenägare och campingvärdar. Att då få lax och öring ända upp till Åsnen är självklart en fantastisk möjlighet. Detta kommer att innebära att fler människor kommer att söka sig till Åsnenområdet vilket gynnar hela bygden.

Åsnens Fiskevårdsområdesförening omfattar ca 900 fiskevattenägare och har av fiskestämorna de senaste 10-tals åren fått i uppdrag att verka för fria vandringsvägar till och ifrån Åsnen. Detta har alltid varit enhälligt så man kan nog med fog säga att hela Åsnenbygden tycker det är självklart att fria vandringsvägar skapas.

Sportfiskarnas Kronobergs distrikts

Det ska finnas helt fria fiskvägar ända från hav och upp till Åsnen, detta är något som är viktigt för hela den biologiska mångfalden i ett vattensystem och speciellt nu när vi har ett stort arbete framför oss med att försöka rädda den laxstam som finns kvar och då tänker vi inte på den som är odlad och utsatt. I detta fall så är det inte bara de fria vattenvägarna som diskuteras utan det måste till en lösning vid kraftverken så att inte den vandrande fisken kommer att utsättas för risken att bli skadad vid verkens turbiner, här måste det också till någon form av skydd för fisken.

Det är inte bara den laxartande fisken vi ska skapa fria passager för utan vi har också andra arter som måste kunna passera fritt förbi som exempel så har vi den utrotnings hotande ålen för att bara nämna någon art men det finns fler som säkert skulle utnyttja möjligheten om det skulle finnas ordentliga omlöp vid kraftverken. Vi människor har förändrat i naturen och rubbat förutsättningarna för att vi ska ha en mångfald i vårt ekosystem genom att bygga kraftverk i våra strömmande vatten utan att tänka på alla negativa följder detta dragit med sig. Så nu är det på tiden att vi rätta till detta så gott det går och då i detta fallet med fria fiskvägar i Mörrumsån så är det bara att det anordnas med riktiga omlöp förbi kraftveken och tillse att det byggs om så att riktiga galler setts upp vid turbinerna så den utvandrande fisken inte kommer till skada. Sportfiskarna har samma åsikt nu som vi hade första gången då frågan började diskuteras om fria fiskvägar.

Älvräddarna

Älvräddarna ansluter sig till vad Kammarkollegiet och länsstyrelsen anfört i målet och har yrkat att Granö samt Fridafors övre och Nedre förses med fiskvandringar för upp och nedströms fiskvandring och

- att anlockningen av fisk till fiskvägarna optimeras genom att placera inlöp på bästa möjliga sätt
- att snedställda fingaller med som högst 15 millimeters spaltvidd och en lutning på 30-35grader försedda med erforderliga flyktöppningar installeras vid samtliga anläggningar för att möjliggöra nedströms vandring för fisk
- att tappningen vid Granö i fiskväg och/eller naturfåra ska ha en storlek motsvarande MLQ, allt enligt författningskommentarerna i miljöbalkspropositionen 1997/98:45
- att den vattenmängd som släpps genom ovan nämnda fiskvägar har en storlek så att dessa fungerar så optimalt som möjligt
- att naturfåran vid Granö återställs genom biotopvårdande åtgärder
- att bästa möjliga teknik enligt 2 kap MB används vid anläggande av fiskvägar samt vid biotopförbättrande åtgärder vid samtliga anläggningar.

HBM Invest AB

VD B P har i yttrande anfört följande. Då jag genom mitt företag HBM Invest AB äger mark Zz där Mörrumsån passerar vill jag som sakägare lämna följande kommentar. Jag är positiv till planerna att på sikt vidta åtgärder så att fisken fritt kan vandra i båda riktningarna, förbi kraftverken och vidare till och från sjön Åsnen. Det bör även vara av stor vikt för fiskens ekosystem att fortplanta sig att kunna vandra fritt. Jag är därför beredd att markmässigt lösa frågan om fiskvägarna. Jag kan för närvarande inte utfästa några markpriser för sådan mark.

J H

Som sakägare och ägare till fastigheterna X och Z, ställer jag mig positiv till en utbyggnad av fria fiskevägar genom Granö och Fridafors. Men jag tycker att innan man färdigställer byggandet av de fria fiskevägarna så måste det finnas en planering och lösning av sjögullet och de problem som det ger. För jag tror, att när vattnet rinner fritt förbi kraftverken så ökar det spridningen nedströms som i sin tur skulle kunna få lugnvattnet att växa igen. Jag tycker även att ålfisket måste utredas och klargöras för fiskevattenägarna norrut, hur det blir med förbud eller inte.

När ovanstående problem har en lösning, så kommer detta att bli positivt för hela regionen.

L och E S

Vi äger tillsammans fastigheten Xx där vi bor permanent sedan 1961. År 1962 köpte vi fastigheten. Vi trivs mycket bra på denna plats alldeles intill natu-ren. Innan Granö kraftverk byggdes var jag (Egon) ofta och fiskade bl a öring här i Mörrumsån vid Slattesmåla. Vi har fått information om att det finns planer på att göra förändringar i den gamla åfåran så att vattnet åter igen kan rinna fritt i forsarna här förbi Slattesmåla.

Vi är positiva till ansträngningarna som syftar till att Mörrumsån ska kunna återfå så mycket som möjligt av sin gamla utformning nedanför Granödammen. I grunden har vi den uppfattningen att det naturliga som har varit från början skall kunna få vara kvar. Stora ingrepp som skadar naturen tycker vi inte om. Uthusen på vår fastighet ligger inte långt från ån. Höga vattenflöden inträffar ibland. Vid något tillfälle flödade vattnet över sidobankarna som är byggda på den västra sidan av ån där vi bor. Vid detta tillfälle steg vattnet nästan ända upp till våra uthus. Vattnet flödade över i den omgivande skogsterrängen där vattnet normalt inte brukar befinna sig. En hel del jord, sand och grus spolades då bort från dessa områden (bland annat spolades jorden i vår potatisodling bort). Vi vill här nämna att vi är konfunderade över dessa översvämningar som förmodligen har med de uppbygga glasinerna (fördämningarna) att göra.

Mörrumsåns åfåra har alltid varit bred och vi menar att det är mycket viktigt att ån får fortsätta att förbli sådan när spegeldammarna förändras till att bli forssträckor. Vi vill betona att det krävs betydande vattenmängder för att ådalgången skall kunna täckas med rinnande vatten där olika fiskarter och andra djur skall kunna passera och leva. Vattenmängden behövs också för att skapa en estetiskt tilltalande miljö i ådalgången. Kanske behövs grävmaskiner användas här och var för att skapa så höga biologiska värden som möjligt i ån. Vi ser fram mot att Mörrumsån skall kunna återfå de naturmiljövärden som ån en gång hade då fisken vandrade fritt mellan Östersjön och Åsnen och dess tillflöden.

Ö och K O

Vår gemensamt ägda gård i Yy är en släktgård sedan 3 generationer tillbaka. Vi är födda på gården och vi har personligen på plats upplevt tiden innan Granö kraftverk byggdes då Mörrumsån hade hela sitt vattenflöde i den ursprungliga åfåran förbi vår fastighet. Vi är mycket intresserade av allt som har med fisk och fiske att göra. Vi är därför mycket angelägna om att det så fort som möjligt byggs fiskvägar och vandringsvägar förbi de tre kraftverken i Fridafors och Granö och att det återskapas lek- och uppväxtområden för bl a lax och öring i gamla åfåran. Vi vill inte se att denna viktiga fråga nu läggs på is ytterligare en gång.

Vi är fullt medvetna om att dagens spegeldammar behöver tagas bort så att vattnet åter igen kan strömma fritt i forssträckorna på det sättet som vi upplevde dem i vår barn- och ungdomsålder. Vi har den bestämda uppfattningen att det som en gång har tagits från naturen skall lämnas tillbaka. Innan Granö kraftverk och de andra kraftverken byggdes har det i alla tider funnits lax, öring, ål och andra fiskarter i Mörrumsån. Vi har själva varit med och fiskat bland annat öring och ål i de forsar

som då fanns i Granö, Skåramåla och Slattesmåla. Det är viktigt för kommande generationer att vi nu och inför framtiden får tillbaka de höga naturvärden som Mörrumsån tidigare hade.

Mörrumsån har en ganska bred dalgång med mycket sten och därför behövs det släppas rejält med vatten i gamla åfåran nedströms Granödammen.

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen har denna dag även meddelat domar i målen M 1109-08, Fridafors Övre, och M 1069-12, Granö kraftverk. Vid huvudförhandling i de tre målen 2013-11-05 till 2013-11-07 höll mark- och miljödomstolen syn.

Parterna har i målet åberopat åtskilligt material i form av utredningar, utlåtanden och sammanställningar, bl a kostnads- och nyttoberäkningar.

Prövningens omfattning

Detta mål avser ett återupptagande av målet i frågan om det latentilla villkoret. Då fiskvandringssvågar finns byggda från havet upp till Fridafors Nedre finns förutsättning att pröva det latentilla villkoret.

Yrkande om fiskvandringssvåg

Kammarkollegiet och remissinstanserna har yrkat att en fiskvandringssvåg, i form av ett omlöp, ska anordnas förbi Fridafors Nedre. Bolaget har bestritt yrkandet och menar att yrkandet är oskäligt och orimligt och utgör en övertolkning av det latentilla villkoret. Bolaget menar att det är för tidigt att aktualisera det latentilla villkoret då statusen för Mörrumsån är osäker och något åtgärdsprogram ännu inte är fastlagd. Om man trots detta ändå ska uppväcka det latentilla villkoret är det endast en laxtrappa för uppvandrande fisk som ska anläggas.

Mark- och miljödomstolen har att förhålla sig till vad det latentilla villkoret säger samt huruvida förutsättningarna för uppväckandet finns. Domstolen konstaterar att förutsättningar att pröva frågan finns i och med att vandringssvågar byggts förbi alla hinder nedströms Fridafors och provfiskningar visat att havsvandrande fisk går ända upp till Fridafors. På grund härav och då det i den tidigare tillståndsdomen konstater-

rats en skyldighet att ”anordna laxtrappa och till densamma framläppa erforderligt vatten” har domstolen nu endast att göra den närmare skälighetsbedömningen av huruvida nyttan av yrkade åtgärder kan anses motsvara den förlust och kostnad som orsakas bolaget.

Domstolen gör i denna del följande bedömning.

Eftersom målet innefattar fortsatt handläggning av mål som avgjorts enligt 1918 års vattenlag (ÄVL), ska den materiella prövningen i målet ske enligt den lagen. (Jmfr MÖD 2000:56)

I 2 kap. 8 § första stycket anges: ”Vill någon i vatten, där fisken har sin gång, göra damm eller annan byggnad, vare han pliktig att utan ersättning vidtaga och för framtiden underhålla nödiga anordningar för fiskens framkomst eller eljest för tryggnade av fiskets bestånd samt tillsläppa för ändamålet nödigt vatten så ock att ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter i övrigt, vilka till följd av byggnaden må erfordras till skydd för fisket. Kan nyttan av ifrågasatt anordning icke skäligen anses motsvara den förlust och kostnad, som därigenom skulle tillskyndas byggnadens ägare, må dock efter inhämtat yttrande av statens fiskeritjänsteman befrielse från sagda skyldighet medgivas.”

Det föreligger en latent skyldighet för ägaren av Fridafors Nedre att anordna laxtrappa. Denna skyldighet förelåg även vid tidpunkten för tillståndsprövningen Fridafors Nedre, men nyttan med laxtrappa ansågs inte vid tillfället vara sådan att domstolen fann skäligt att då meddela föreskrift därom. När nu vandringshinder nedströms kraftverket inte längre föreligger, ska domstolen med tillämpning av 2 kap. 8 § ÄVL pröva skäligheten av yrkade åtgärder.

Nyttan

Den samhällsekonomiska nyttan av fiskvandringssväg förbi Fridafors Nedre går inte att bedöma om man inte samtidigt gör motsvarande bedömning avseende åtgärder vid Fridafors Övre och vid Granö kraftverk. För alla tre kraftverken är de samman-

tagna åtgärderna beroende av varandra för att ge verkan. Detta innebär att den totala nyttan av samtliga åtgärder ska vägas mot den totala skadan och kostnaderna för de tre kraftverken.(MÖD 2000:56)

Myndigheternas framställning och beskrivning av de samhällsekonomiska och ekologiska vinsterna har även de gjorts utifrån att åtgärder vidtas vid alla de tre kraftverken. De vinster som lyfts fram är utökade reproduktionsområden för havsvandrande fisk, vilket skulle leda till ökat antal fiskar samt minder såbarhet. Man tar också upp det ökade sportfisket och ökad turism vilket ger merinkomster till samhället. Bolaget har invänt att vinsterna av detta inte har visats i målet, utan har hävdat att det ekologiska värdet av fiskvandringssvåg skulle vara noll. Av P Ss redovisning av den biologiska nyttan och hans beskrivning av att bestånden nedströms är goda och kan förväntas sprida sig när tillfälle ges, framgår dock enligt domstolens bedömning att samhällsnyttan är betydande. Detta styrks även av domstolens sakkunnigutredning och vad som i övrigt framkommit i målet i form av yttranden från remissinstanser och andra.

Förlust och kostnad

De rent ekonomiska uppskattningarna som gjorts av vardera parten handlar främst om priset för ökad smoltutvandring, vilket visat sig skilja mycket mellan myndigheternas beräkning och bolagets. Även de uppskattade kostnaderna för anläggande av fiskvandringssvåg och kraftförluster uppvisar stora skillnader mellan myndigheternas uppskattade värden och bolagets.

Även om det av utredningen i målet framgår att beräknade kostnader, såväl de sammanlagda som de för Fridafors Nedre specifika, är höga i förhållande till årlig vinst av kraftproduktionen, måste hänsyn tas till att en förutsättning för verksamhetens tillåtlighet hela tiden har varit att ägaren är skyldig att vid anläggningen, utan ersättning, anordna laxtrappa och till densamma släppa erforderligt vatten, när detta påkallas, samt att kraftverksägaren under lång tid drivit kraftverket utan någon inskränkning av hänsyn till fisket. Mark- och miljödomstolen bedömer att M Hs utredning visar att det går att utföra fiskvandringssvåg vid Fridafors Nedre

på ett sådant sätt att förlusten och kostnaden inte blir större än att detta uppvägs av den stora samhällsekonomiska nyttan som blir följden av fiskvandringssväg. Mot denna bakgrund kan kostnaderna för uppfyllande av det latent villkoret i enlighet med domstolens sakkunniges förslag inte anses som oskäligt höga.

Domstolen gör således den samlade bedömningen att förlusten och kostnaden motsvaras av den nytta som de i denna dom meddelade villkoren medför.

Vad beträffar den närmare utformningen av fiskvandringssvägen gör domstolen följande bedömning.

Redan vid tiden för tillståndsgivning av kraftverket vid Fridafors Nedre fungerade dåtidens laxtrappor, ur fiskvandringssynpunkt, inte helt tillfredställande. Idag är laxtrappor ersatta med omlöp, där så är möjligt. Domstolen ser sig därför oförhindrad, trots villkorsformuleringen om laxtrappa, att i enlighet med vad som framgår av domslutet föreskriva att en väl fungerande fiskvandringssväg ska anläggas och att en minimitappning enligt vad som framgår av domslutet ska släppas i densamma.

Yrkande om minimitappning

Kammarkollegiet m. fl. har yrkat på en minimitappning i fiskvandringssvägen så att den gamla åfåran får bättre förutsättningar som reproduktionsområde. Remissinstanserna yrkar på en minimitappning om som lägst 3,2 m³/s. Bolaget har bestritt samtliga yrkanden.

Mark- och miljödomstolen ser sig förhindrad att förordna om en större mängd vatten än vad som framgår av det latent villkoret. Det latent villkoret säger att *erforderlig* mängd vatten ska släppas i laxtrappan för att fisken ska kunna vandra i den. Erforderlig mängd vatten är det förslag till tappning som domstolens sakkunnige förordat. Till minimitappningen kommer också tappning i form av klunkning för att få fisken att hitta vandringssvägen. Domstolen förordnar därför endast att tappning ska ske i enlighet med sakkunniges förslag.

Flyktväg

Vad gäller flyktväg/flyktöppning anser domstolen att detta ingår som en del i fiskvandringens väg. För att de fiskebefrämjande åtgärderna med fiskvandringens väg ska vara verkningsfulla måste även ett ändamålsenligt fiskgaller samt flyktväg finnas. Flyktvägen ska anläggas i enlighet med domstolens sakkunniges förslag eller på ett likvärdigt, av tillsynsmyndigheten godkänt, sätt. Flyktvägen ska utformas så att fisken transporteras säkert förbi kraftverket.

Fiskgaller

I dom meddelad den 12 oktober 1936 är fastslaget att ”*Angående anordnande av lagenligt fiskgaller vid anläggningen ska fortfarande gälla vad Kungl. Maj:t i detta avseende föreskrivit*”. Remissinstanserna har yrkat på snedställt fiskgaller med 15 mm spaltvidd medan bolaget bestritt även detta yrkandet. Även vad gäller detaljutförande av fiskgaller påtalar bolaget en övertolkning av befintligt villkor.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att frågan om fiskgaller redan är avdömd och att det inte omfattas av det latent villkoret. Bolaget ska enligt gällande tillstånd ha ett lagenligt galler vid Fridafors Nedre. Det ankommer på tillsynsmyndigheten att tillse att befintligt villkor innehålls. Befintligt villkor hindrar inte bolaget från att utforma och placera fiskgaller enligt sakkunniges förslag, för optimal fiskvandringens väg.

Övrigt

Vid utförande av det förordade förstahandalternativet för fiskvandringens väg med omlöp kommer fiskvandringens väg även läggas på fastighet X. Denna fastighet ägas av Tingsryds kommun som meddelat att de upplåter markområdet för fiskvandringens väg.

Övriga yrkanden

HaV har yrkat att särskild sakkunnig vid Länsstyrelsen i Västra Götalands län förordnas av mark- och miljödomstolen för att fiskvandringens väg ska utvärderas under en sammanhängande period av minst 3 år, efter färdigställandet, jämlikt 6 § p.11

förordning (2007:825) med länsstyrelseinstruktion. Mark- och miljödomstolen anser att utformning av fiskvandringssväg i enlighet med domstolens sakkunnige är tillräcklig. Det kan inte anses erforderligt med någon utvärdering i efterhand. HaV:s yrkande härom ska således ogillas.

I klagörande syfte bör i domslutet förordnas att alla yrkanden om andra eller strängare villkor än de som föreskrivits för tillståndet ogillas.

Miljö kvalitetsnormerna

Mark- och miljödomstolen anser att de i denna dom beslutade åtgärderna är helt i linje med kraven på miljö kvalitetsnormerna. Åtgärderna bör hjälpa till att höja den ekologiska statusen.

Arbetstiden

Kammarkollegiet m. fl. har yrkat på en arbetstid om 3 år. Watten i Sverige AB har invänt mot arbetstiden och yrkar på 5 år. Med tanke på att åtgärderna med fiskvandringssvägarna kan behöva en arbetstid om fem år anser mark- och miljödomstolen att arbetstiden bör sättas till fem år.

Oförutsedd skada

Några skadeanspråk, för nu prövat latent villkor, har inte framställts. Skulle skada uppstå till följd av nu angivet villkor får anspråk, enligt 24 kap. 13 § miljöbalken, om oförutsedd skada tas upp till prövning inom 5 år från dagen för lagakraftvunnen dom.

Yrkande om verkställighetsförordnande

Bolaget har bestritt yrkandet om verkställighetsförordnande. Mark- och miljödomstolen delar Watten i Sverige AB uppfattning och ser inte att det finns särskilda skäl för ett verkställighetsförordnande. Tvärtom bör inte nu föreskrivna villkor gälla förrän villkoren i domarna avseende Fridafors övre kraftverk och Granö kraftverk i målen M 1109-08 och M 1069-12 vunnit laga kraft.

Rättegångskostnader

Kammarkollegiet har yrkat ersättning för rättegångskostnader med totalt belopp om 247 802 kr, varav eget arbete 70 000 kr, utlägg för resa och logi 2 118 kr inklusive mervärdesskatt, samt utlägg för konsulter 175 684 kr inkl. mervärdesskatt. Bolaget har medgett yrkad ersättning för resa och logi samt för egen arbetskostnad med 100 000 kr totalt i de båda Fridaforsmålen, dvs 50 000 kr för Fridafors Övre.

Vad avser utlägg för konsulter har bolaget bestritt att utge ersättning för M Js och J Ls utredningar, då dessa inte varit befogade i målet. Beträffande P S kan utlägget enligt bolaget inte värderas utan närmare underlag. Därför kan bolaget vitsorda högst 40 000 kr totalt för P Ss utlägg i båda målen, dvs 20 000 kr för Fridafors Övre.

Mark- och miljödomstolen gör följande bedömning.

Mot bakgrund av prövningens omfattning och att domstolen anlitat egen sakkunnig i målet delar domstolen bolagets uppfattning att Kammarkollegiet genom M Js och J Ls utredningar gått utöver vad som kan bedömas som relevant i målet. Någon ersättning för dessa utlägg ska därför inte utgå.

Vad sedan gäller kostnaderna för P S, får dessa anses ha tillfört målet relevant material, om än till stor del samma som domstolens sakkunnige. Kammarkollegiet har dock inte, trots påpekanden därom från bolaget, kommit in med specifikation av nedlagt arbete eller utlägg. På grund härav finner domstolen att annat belopp än det av bolaget vitsordade inte kan dömas ut.

Vad slutligen gäller Kammarkollegiets ersättning för eget arbete delar domstolen bolagets bedömning att viss tid lagts ner på onödigt arbete. Ersättning bör därför dömas ut med belopp som medgetts av bolaget.

Länsstyrelsen i Kronobergs län har yrkat ersättning för rättegångskostnader med totalt 100 800 kr i de båda Fridaforsmålen. Bolaget har bestritt yrkandet och anfört följande.

Ansökningsmålen rörande Fridafors kraftverk inleddes såväl för miljöbalkens som vattenlagens (1983:291) ikraftträdande. Av 6 § (1998:811) lagen om införande av miljöbalken och 4 § lagen (1983:292) om införande av vattenlagen framgår att i målen ska tillämpas bestämmelserna i äldre vattenlagen (1981:523).

Vad gäller rätten att föra talan för allmänna intressen regleras detta i 11 kap. 35 § i 1918 års vattenlag. Enligt 35 § 1 mom första stycket har Kammarkollegiet, där det prövas nödigt, att föra talan för de allmänna intressen som kunna vara ifråga. Av 3 mom. första stycket samma paragraf framgår att även kommun må föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen inom orten.

Miljööverdomstolen har i avgörande den 24 juni 2004, mål M 10568-02, angående talerätt i mål om inverkan på allmänt fiske enligt 1918 års vattenlag fastslagit att bestämmelsen i 11 kap 35 § i 1918 års vattenlag uttömmande reglerar rätten att föra talan för allmänna intressen. Denna rätt tillkommer alltså kammarkollegiet och kommunen. Länsstyrelsens yrkande om ersättning för rättegångskostnad saknar därför laglig grund.

På av bolaget anförda skäl ska länsstyrelsens yrkande om rättegångskostnader ogillas.

Tingsryds kommun har yrkat rättegångskostnader med totalt 50 000 kr i de tre målen, varav 10 000 kr för resor och logi. Bolaget har medgett kommunens anspråk på 16 667 kr för Fridafors Övre. Beloppet ska därför dömas ut.

HaV har yrkat rättegångskostnad med totalt 30 235 kr för de två målen, Fridafors Övre och Fridafors Nedre. Kostnaden för Fridafors Övre är därmed 15 118 kr. Bolaget har bestritt yrkandet och framställt samma invändning avseende HaVs, och

tidigare Fiskeriverkets, rätt till ersättning för rättegångskostnader som ovan antecknats gentemot länsstyrelsens yrkande.

Mark- och miljödomstolen gör följande bedömning.

Av det åberopade rättfallet följer visserligen att endast Kammarkollegiet och kommunen har rätt att föra talan för allmänna intressen. Detta utesluter dock inte att annan myndighet kan få ställning som motpart annan grund, och därmed få rätt till ersättning för rättegångskostnader. HaV har i målet inträtt i Fiskeriverkets ställe som den part som anhängiggjort anmälan om återupptagande av målet. Fiskeriverket hade i sin tur trätt in istället för Kungliga Lantbruksstyrelsen, som i tillståndsdomen tillagts rätten att anhängiggöra återupptagningen. HaV måste i enlighet härmed anses vara sådan motpart som har rätt till ersättning för rättegångskostnader i målet.

M H har yrkat ersättning med totalt 606 186 kr, varav 121 237 kr utgör mervärdesskatt. Han har uppgett att hälften av beloppet belöper på vardera målet M 1109-08 och 1110-08. Bolaget har uppgett att ingen invändning finns mot hans kostnadsyrkande. Yrkad ersättning ska därför dömas ut, varvid bolaget har rätt att avräkna vad som redan betalats.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 425)

Överklagande senast den 7 februari 2014.

Lena Pettersson

Catharina Hederström

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Lena Pettersson, ordförande, och tekniska rådet Catharina Hederström samt de särskilda ledamöterna Kjell Karlsson och Håkan Westerberg.